

ΠΡΟΣ ΤΗ ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

ΠΡΟΤΑΣΗ ΝΟΜΟΥ

«ΑΡΣΗ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ ΛΟΓΩ ΦΥΛΟΥ ΣΤΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΔΙΚΑΙΟ, ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΓΑΜΟΥ ΓΙΑ ΟΛΑ ΤΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΕΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ»

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ

Επί της αρχής

Τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+, όπως υπενθυμίζει το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, με το Ψήφισμα της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 2021 (2021/2679/(RSP)), είναι ανθρώπινα δικαιώματα. Με δεδομένη την τρέχουσα τάση αντιμετώπισής τους με τρόπο που να αντιστοιχεί σε αυτήν τη διαπίστωση, η ΕΕ έχει διαμορφώσει ήδη μια ειδική στρατηγική για την ισότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ για την περίοδο 2020-2025 την οποία αντιλαμβάνεται ως όχημα μετατροπής της ίδιας σε μια πραγματική «Ένωση ισότητας».

Τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+ είναι, λοιπόν, ανάγκη να τεθούν ως πρόταγμα και πραγματικό πολιτικό πρόγραμμα για τις δημοκρατικές, τις κοινωνικά φιλελεύθερες και προοδευτικές δυνάμεις και στην Ελλάδα, όπως στην Ευρώπη.

Ήδη, κατά την περίοδο 2015 -2019 στην Ελλάδα έλαβαν χώρα μια σειρά από μείζονος χαρακτήρα παρεμβάσεις, οι οποίες όμως μόνο ως πρώτο βήμα μπορούν να γίνουν σήμερα αντιληπτές και θα πρέπει, μετά από περισσότερο από 3 χρόνια αδράνειας στην επέκταση των δικαιωμάτων των συγκεκριμένων πολιτών, να συνεχιστούν. Το σύμφωνο συμβίωσης για ομόφυλα ζευγάρια, ακριβώς όπως προβλεπόταν και για τα ετερόφυλα ζευγάρια, (ν. 4356/2015), η νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου (ν. 4491/2017), το δικαίωμα αναδοχής τέκνων από ομόφυλα ζευγάρια (4538/2018) αποτέλεσαν ορισμένες από τις πιο χαρακτηριστικές δημόσιες πολιτικές παρεμβάσεις νομοθετικού χαρακτήρα που έδειξαν ότι στην Ελλάδα μπορεί να εμπεδώνεται ένα πρόγραμμα φιλελευθεροποίησης και επέκτασης μιας νέας γενιάς δικαιωμάτων, με ορίζοντα την συμπεριληπτική νομοθέτηση, την όλο και μεγαλύτερη ορατότητα και εντέλει, μέσω της παιδαγωγικής λειτουργίας των νόμων, την καλλιέργεια της κοινωνικής αποδοχής και της αλληλεγγύης και της

αντιμετώπισης των διακρίσεων και των προκαταλήψεων γύρω από τα ζητήματα του φύλου.

Σήμερα, επιβάλλεται άμεσα η πρόοδος στον τομέα των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ όσον αφορά ιδίως τον γάμο και τη δυνατότητα απόλαυσης όλων των δικαιωμάτων που απορρέουν από αυτόν, με τρόπο ισότιμο σε σχέση με τα ετερόφυλα ζευγάρια (τεκνοθεσία, ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή κ.α.). Στον στόχο αυτόν αποβλέπει η παρούσα πρόταση νόμου, εισάγοντας μεταρρυθμίσεις στα παραπάνω, αλλά και σε άλλα ενδιαφέροντα πεδία, που μια μελλοντική προοδευτική διακυβέρνηση, έχοντας πλήρη δυνατότητα να εφαρμόσει ειδική ατζέντα για τα δικαιώματα των ΛΟΑΤΚΙ+, θα πρέπει ακόλουθα να επεξεργαστεί περαιτέρω, να συστηματοποιήσει και εμπεδώσει.

Ειδικότερα, ο γάμος συνιστά μια ιδιόρρυθμη συμβατική σχέση, δηλαδή μια κοινωνία βίου, που έχει κατά κύριο λόγο ιδιωτικό χαρακτήρα, αλλά ενδιαφέρει παράλληλα και το κράτος, του οποίου, όμως, η παρέμβαση εξαντλείται στην προστασία της (βλ. έτσι σε Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, Οικογενειακό Δίκαιο, τομ. 1, 2021, σελ. 56). Στο άρθρο 21 παρ. 1 του Συντάγματος κατοχυρώνεται βασικά ως ένα κλασικό ατομικό δικαίωμα του πολίτη για την προστασία της ιδιωτικής του ζωής μέσα στον γάμο και στην οικογένεια, και παράλληλα προβλέπεται η κρατική προστασία του ως θεσμού, («εγγύηση θεσμού»), όπως αυτός εκάστοτε γίνεται αντιληπτός στο πεδίο των ιδιωτικών σχέσεων, που ρυθμίζονται από το οικογενειακό δίκαιο (βλ. Αθ. Κοτζάμπαση, σε Σύνταγμα, Κατ' άρθρο ερμηνεία, επιμ. Φ. Σπυρόπουλος/ Ξ. Κοντιάδης/ Χ. Ανθόπουλος/ Γ. Γεραπετρίτης, 2017, σελ. 528).

Διαχρονικά, κατά την εξέλιξη του θεσμού του γάμου, προβλέφθηκαν από το νομοθέτη διάφορες θετικές και αρνητικές προϋποθέσεις (κωλύματα) για τη σύναψή του με έγκυρο τρόπο, οι οποίες αποτέλεσαν τον θεωρούμενο σε κάθε εποχή θεμιτό περιορισμό της ελευθερίας της σύναψης γάμου, όπως αυτή πηγάζει από το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος για την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Αν θεωρηθεί, όμως, ιδίως η διάσταση του γάμου ως ατομικού δικαιώματος, τότε περιορισμοί όπως ο σχετικός με το φύλο συνεπάγονται ότι μια κρίσιμη μάζα πολιτών, τα ΛΟΑΤΚΙ+ άτομα, δεν μπορούν να απολαύσουν ούτε κατ' ελάχιστον αυτό το δικαίωμα, συμμετέχοντας σε γάμο με τον τρόπο και το πρόσωπο που τα ίδια θα επέλεγαν, δηλ. υφίστανται μια παραβίαση που πλήττει τον πυρήνα του δικαιώματός τους και οδηγεί εντέλει στην πλήρη αποστέρησή του.

Μάλιστα, όσον αφορά την προϋπόθεση το φύλο των μερών ενός γάμου να είναι διαφορετικό, δεν υφίσταται σχετική υποχρεωτική διατύπωση στο ελληνικό Σύνταγμα στο άρθρο 21 παρ. 1, ούτε και στις σχετικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα, επιτρέποντας ευχερώς την ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των σύγχρονων εξελίξεων που αφορούν το ζήτημα αυτό, χωρίς περιορισμούς ως προς το φύλο και τα χαρακτηριστικά φύλου. Στην πράξη η σχετική προϋπόθεση εφαρμόζεται έως σήμερα συναγόμενη ερμηνευτικά με επιχείρημα «από την ίδια τη φύση του γάμου». Είναι φανερό ότι οι αξιολογήσεις που

χαρακτηρίζουν μια επιλογή ως τη συναγόμενη «από τη φύση ενός πράγματος» δεν μπορούν να γίνουν ανεκτές σε μια φιλελεύθερη κοινωνία αφού αποκρύπτουν τη διαδικασία φυσικοποίησης και εντέλει την επιβολή με μονολιθικό τρόπο μιας συγκεκριμένης αντίληψης έναντι άλλων. Σε κάθε περίπτωση, η «φύση του πράγματος» σε σχέση με τις ιδιωτικές σχέσεις σήμερα, μεταξύ αυτών και σε σχέση με τον γάμο, έχει αλλάξει και δεν συνίσταται στην ύπαρξη διαφορετικού φύλου, αλλά υπό τη σύγχρονη, εξελιγμένη θεώρηση συνίσταται στην ελεύθερη, συναινετική δημιουργία μιας κοινότητας αγάπης και αλληλεγγύης μεταξύ των προσώπων, η οποία βιώνεται, ανεξάρτητα από το φύλο ή τα χαρακτηριστικά φύλου αυτών. Εξ ου και κοινωνικά πληθαίνει η εμφάνιση σχέσεων ελεύθερης συμβίωσης, ενώ θεσμικά υφίστανται ήδη θεσμοί με λειτουργία αντίστοιχη με αυτή του γάμου (όπως το σύμφωνο συμβίωσης, ν. 4356/2015), που υποδέχονται τη δυναμική των νεότερων αντιλήψεων σύμφωνα με τις οποίες η ετερότητα φύλου των μερών δεν πρέπει να θεωρείται ως αυτονόητη προϋπόθεση στις διαπροσωπικές και οικογενειακές βιοτικές σχέσεις.

Εξάλλου, ο γάμος μεταξύ ζευγαριών του ίδιου φύλου αναγνωρίζεται ήδη σε 13 χώρες -μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Αυστρία, Ολλανδία, Βέλγιο, Γερμανία, Μάλτα, Ιρλανδία, Φιλανδία, Γαλλία, Δανία, Λουξεμβούργο, Ισπανία, Σουηδία και Πορτογαλία) και σε 16 χώρες -μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης (πέραν των παραπάνω και Ηνωμένο Βασίλειο, Νορβηγία, Ισλανδία). Επίσης, η από κοινού τεκνοθεσία από ζευγάρια ίδιου φύλου συναντάται σε αρκετές ευρωπαϊκές (Ανδόρα, Αυστρία, Βέλγιο, Δανία, Φινλανδία, Γαλλία, Γερμανία, Ισλανδία, Ιρλανδία, Λιθουανία, Μάλτα, Ολλανδία, Νορβηγία, Πορτογαλία, Ισπανία, Ελβετία, Ηνωμένο Βασίλειο), όπως, άλλωστε, στις ίδιες περίπου χώρες προβλέπονται διαδικασίες ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής για ΛΟΑΤΚΙ+ ζευγάρια.

Άλλωστε, τα ζητήματα οικογενειακού δικαίου μπορεί να ρυθμίζονται από τα κράτη -μέλη, όμως, στα περιθώρια εφαρμογής του ευρωπαϊκού δικαίου, υπάρχει νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενώ στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης, νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που στηριγμένη αντίστοιχα στη Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ και στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έχει παραγάγει σημαντικές επεκτάσεις και συμπεριλήψεις των ομόφυλων ζευγαριών σε αντίστοιχα δικαιώματα.

Κατ' αρχάς, με τις *E.B. v. France*, 2008, και *Christine Goodwin v. The UK*, 2002, κρίθηκε, ότι η ΕΣΔΑ συνιστά ένα ζωντανό εργαλείο το οποίο πρέπει να ερμηνεύεται υπό το φως των σημερινών συνθηκών -κάτι που ως αντίληψη μας απομακρύνει από την επιχειρηματολογία «από τη φύση του πράγματος» και από την χρήση βιολογικών κριτηρίων ως καθοριστικών σε σχέση με τον προσδιορισμό ζητημάτων συναφών με το φύλο, οδηγώντας σε μια νέα μεθοδολογία που συνίσταται στη μη προσκόλληση στη στενή γραμματική ερμηνεία ως προς νομικά κείμενα που διατυπώθηκαν πριν από πολλές δεκαετίες. Ιδίως, με την *Christine Goodwin v. The UK* κρίθηκε χαρακτηριστικά ότι παρότι ο θεσμός του γάμου ρυθμίζεται από το εθνικό δίκαιο των κρατών, οι

περιορισμοί που εισάγονται σχετικά δεν θα πρέπει να οδηγούν σε περιορισμό ή απομείωση του δικαιώματος με τρόπο ή σε έκταση που πλήττεται ο πυρήνας του. Κριτήριο, που είναι χρήσιμο σήμερα για την επέκταση του δικαιώματος του γάμου σε όλα τα πρόσωπα, αφού περιορισμοί σχετικοί με το φύλο θα οδηγούσαν μια συγκεκριμένη κατηγορία πολιτών σε αποστέρησή του καθ' ολοκληρία. Με την απόφαση ΕΔΔΑ Oliari and Others v. Italy, 2015, κρίθηκε ότι ανάλογα και με τις κοινωνικές εξελίξεις και τάσεις σε διεθνές επίπεδο τα κράτη μέλη έχουν θετική υποχρέωση να εισαγάγουν μέτρα που εξασφαλίζουν το σεβασμό στην ιδιωτική ή οικογενειακή ζωή ακόμη και στη σφαίρα των σχέσεων των ατόμων μεταξύ τους καθώς και ότι τα κράτη μέλη που δεν προχωρούν σε τέτοια μπορεί έτσι να υπερβαίνουν το σχετικό περιθώριο διακριτικής ευχέρειας που έχουν. Σημαντικές ήταν περαιτέρω αποφάσεις όπως η απόφαση του ΕΔΔΑ, Taddeucci and McCall v. Italy, 2016, σύμφωνα με την οποία οι σχέσεις μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου αντιμετωπίζονται -εν προκειμένω στο πλαίσιο του μεταναστευτικού δικαίου- ως οικογενειακές σχέσεις, καθώς και, προγενέστερα, η Schalk and Kopf v. Austria, 2010, παρ. 61-63, με την οποία είχε κριθεί ότι το άρθρο 12 της ΕΣΔΑ, όπου ανευρίσκεται περιοριστική λεκτική διατύπωση σε σχέση με το γάμο, θα έπρεπε να αναγνωσθεί παράλληλα με το άρθρο 9 της Χάρτας Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ, κάνοντας το δικαστήριο να μην θεωρεί πλέον ότι το δικαίωμα στο γάμο περιορίζεται σε κάθε περίπτωση μεταξύ δυο προσώπων διαφορετικού φύλου.

Τα παραπάνω δείχνουν την ύπαρξη όλο και διευρυνόμενης συναίνεσης (consensus) στον ευρωπαϊκό χώρο σε σχέση με αξιολογήσεις που αφορούν θεσμούς οικογενειακού δικαίου και ζητήματα των διαπροσωπικών σχέσεων που εμπίπτουν σε σχέσεις που ρυθμίζονται από το οικογενειακό δίκαιο.

Η περαιτέρω προώθηση πολιτικών συμπερίληψης θα λειτουργήσει και ως τρόπος υπέρβασης των προκαταλήψεων και των διακρίσεων. Στην ετήσια κατάταξη 49 ευρωπαϊκών χωρών που διενεργεί η ILGA-Europe για το βαθμό σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της πλήρους ισότητας στο πεδίο που αφορά τα δικαιώματα των lgbt+, με κριτήριο τη νομοθεσία τους και τις πολιτικές που ασκούνται σε αυτές, η Ελλάδα καταλαμβάνει σήμερα την 13η θέση στις 27 χώρες της Ε.Ε. και την 17η στο σύνολο των 49 ερευνώμενων χωρών, με σκορ μόλις επάνω από τη βάση, στο 52,09% (βλ. <https://www.rainbow-europe.org/country-ranking#>). Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι στα ζητήματα παραβιάσεων κατά των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+ προσώπων επανέρχονται στο προσκήνιο συνέχεια χώρες, όπως η Ρωσία, η Τουρκία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, οι οποίες συχνά υποπίπτουν σε παραβιάσεις αρχών που διέπουν τις σύγχρονες φιλελεύθερες και δημοκρατικές κοινωνίες. Η Ελλάδα, λοιπόν, οφείλει να αναλάβει κάθε πρωτοβουλία για να ανέβει όσο ψηλότερα μπορεί στις διεθνείς μετρήσεις για την εξασφάλιση της ισότητας στο πεδίο των δικαιωμάτων των ΛΟΑΤΚΙ+.

Επί των άρθρων

Άρθρο 1: Το δίκαιο από άποψη λεκτική και ορολογική φέρει σε μεγάλη έκταση την κληρονομιά παλαιότερων αξιολογήσεων, ενώ συχνά περιορίζεται από συνθήκες της ίδιας της γλώσσας, που εξακολουθούν να υφίστανται παρότι αλλάζει ταχέως η κοινωνική κατάσταση που καλείται να περιγράψει και να ορίσει. Εισάγεται, έτσι, με την παρ. 1, ένας ερμηνευτικός κανόνας, σύμφωνα με τον οποίο η τυχόν χρήση έμφυλων διατυπώσεων οπουδήποτε στη νομοθεσία (λ.χ. επίδομα μητρότητας) δεν μπορεί να ληφθεί υπόψη όταν οδηγεί σε περιορισμό ορισμένου θεμελιώδους δικαιώματος. Ο νομοθέτης θα πρέπει να αναλάβει μια συνολική προσπάθεια ορολογικής αναμόρφωσης του συνόλου δικαίου, η οποία δεν εμπίπτει στους σκοπούς της παρούσας πρότασης νόμου, που επικεντρώνεται στην άμεση εισαγωγή των πιο αναγκαίων αλλαγών για την επίτευξη της ισότητας. Σταδιακά, βέβαια, θα αναπροσαρμόζει συνεχώς την ορολογία του σύμφωνα με τις εξελίξεις της γλώσσας που θα προσαρμόζονται στις κοινωνικές εξελίξεις. Πάντως, υπάρχουν έννοιες και όροι που μπορούν ήδη ευχερώς να εντοπιστούν και εμπίπτουν στον πυρήνα της παρούσας νομοθετικής προσπάθειας ώστε να μπορούν σήμερα να αντικατασταθούν με την πρόβλεψη της παρ. 3. Παράλληλα, η ιστορική εμπειρία έχει αναδείξει ότι έμφυλες προϋποθέσεις μπορούν να προκύψουν ερμηνευτικά ακόμη και χωρίς να αξιοποιούνται ως ερείσματα συναφείς έμφυλες λεκτικές διατυπώσεις, όταν γίνεται χρήση ερμηνείας που κείται πέραν της γραμματικής, όπως χαρακτηριστικά έγινε με τις διατάξεις για τον ίδιο τον θεσμό του γάμου, που παρότι δεν περιείχε έμφυλες διατυπώσεις, αυτές επιβλήθηκαν με την αναγωγή στη «φύση του πράγματος». Θα μπορούσε θεωρητικά ακόμη και ο ουδέτερος όρος «πρόσωπο» να ερμηνευτεί με τρόπο που θα «από τη φύση του πράγματος» θα οδηγεί σε περιορισμό των δικαιωμάτων που ο νόμος επιδιώκει να αποδώσει. Τέτοιες ερμηνευτικές προσθήκες σχετικές με το φύλο και τα χαρακτηριστικά φύλου, λοιπόν, ρητώς δεν επιτρέπονται όσον αφορά το γάμο, τις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις των συζύγων και τη δημιουργία σχέσεων οικογενειακού δικαίου, δυνάμει της πρόβλεψης της παρ. 2.

Άρθρο 2: Στο άρθρο 1350 ΑΚ προστίθεται η ρητή απαγόρευση διάκρισης φύλου και έτσι επέρχεται απόλυτη εξομίωση σε σχέση με το δικαίωμα γάμου ανάμεσα σε ομόφυλα και ετερόφυλα ζευγάρια. Ο τύπος του γάμου αφήνεται στην απόλυτη επιλογή των μελλοντικών συζύγων. Εξυπακούεται, ότι ο τύπος του πολιτικού γάμου παρέχεται από την Πολιτεία προς όλα τα ζευγάρια οποιασδήποτε σύνθεσης, όμως, καθόσον δεν εισάγεται οποιαδήποτε τροποποίηση στο άρθρο 1367 ΑΚ, εξακολουθεί να ισχύει ότι ο γάμος μεταξύ ομόφυλων ζευγαριών δεν θα μπορεί να τελεστεί υπό τον τύπο του θρησκευτικού γάμου, όταν το τυπικό και οι κανόνες ορισμένου δόγματος ή θρησκεύματος δεν τον αποδέχονται. Επίσης, είναι αυτονόητο ότι δικαιώματα που για να ασκηθούν από κοινού από τα μέρη ενός ζευγαριού προϋποτίθετο η ύπαρξη γάμου, όπως λ.χ. η τεκνοθεσία, αποκτώνται αυτόματα με την αλλαγή της συγκεκριμένης διάταξης χωρίς ανάγκη άλλων παρεμβάσεων ή προσαρμογών της νομοθεσίας, ιδίως αν εκτιμηθούν και οι προβλέψεις του άρθρου 1 και του άρθρου 13 του παρόντος.

Άρθρο 3: Με το άρθρο αυτό εισάγεται μεταβατικού χαρακτήρα διάταξη, ενόψει της ύπαρξης γάμων Ελλήνων πολιτών, με Έλληνες ή αλλοδαπούς πολίτες, που έχουν λάβει έγκυρα χώρα στο εξωτερικό, σε χώρα όπου αυτοί επιτρέπονταν ήδη κατά το διάστημα που δεν συνέβαινε αυτό στην Ελλάδα, για τους οποίους, εφόσον εξακολουθούν να είναι ισχυροί και δεν έχουν για διάφορους προσωπικούς λόγους των μερών ή για αντικειμενικούς λόγους λυθεί, προβλέπεται ειδική διαδικασία καταχώρησης στο ληξιαρχείο Αθηνών προκειμένου να καταστούν εφεξής υποστατοί και στην Ελλάδα, όπως επιτάσσουν λόγοι ουσιαστικής δικαιοσύνης και ισότητας, αφ' ης στιγμής με την παρούσα πρόταση νόμου αναγνωρίζεται ήδη το δικαίωμα στο γάμο και στη χώρα μας.

Άρθρο 4: Με το υφιστάμενο σήμερα άρθρο παρέχεται η δυνατότητα σε άγαμη γυναίκα ή σε γυναίκα που βρίσκεται σε ελεύθερη ένωση με άνδρα να ακολουθήσει διαδικασία ιατρικής υποβοήθησης στην ανθρώπινη αναπαραγωγή. Προφανώς, τα σχήματα αυτά μπορούσαν στην πράξη να υποδεχθούν περιπτώσεις βιοτικών σχέσεων που αποτελούνταν από μέρη του ίδιου φύλου, που στήριζαν τη δημιουργία της οικογένειάς τους με τρόπο κατά τον οποίο εντέλει μόνο το ένα μέρος εμφανιζόταν να αποκτά τα εκ του νόμου δικαιώματα και το άλλο παρέμενε αφανές. Πλέον, η δυνατότητα απόκτηση τέκνου από τεκνοθεσία από περισσότερους που είναι σύζυγοι θα καλύπτεται από τις προβλέψεις του άρθρου 1545 ΑΚ, ενώ η δυνατότητα απόκτησης τέκνου με διαδικασίες ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής με παρένθετο πρόσωπο ρυθμίζονται ειδικά από το εισαγόμενο με την παρούσα πρόταση νόμου άρθρο 1460^Α του ΑΚ, σε συνδυασμό με το παρόν άρθρο. Η επαναδιατύπωση του άρθρου κρίνεται, πάντως, αναγκαία, προκειμένου να μπορεί να συμπεριλάβει περιπτώσεις άγαμων προσώπων εν γένει, μεταξύ αυτών πια και άγαμων ανδρών, ή ζευγαριών σε ελεύθερη ένωση, δηλ. που δεν έχουν τελέσει γάμο ή δεν έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης όπως απαιτείται κατά το άρθρο 1460^Α ΑΚ, τα οποία παρότι επιθυμούν και μπορούν να συμμετέχουν στην συγκεκριμένη διαδικασία αναπαραγωγής χωρίς παρένθετο πρόσωπο, δεν αυτοπροσδιορίζονται αποκλειστικά με τον τρόπο που σήμερα περιγράφεται στο νόμο («γυναίκα», «άνδρας»).

Άρθρο 5: Με την αλλαγή αυτή του άρθρου 1458 ΑΚ διορθώνεται η έμφυλη διάσταση στην πρόβλεψη για ιατρική υποβοήθηση που γίνεται με παρένθετο πρόσωπο, αφού αφαιρούνται ρητώς οι υφιστάμενες διατυπώσεις που κατά στενή γραμματική ερμηνεία θα μπορούσαν εντέλει να την περιορίζουν. Η σχετική ύλη των περιπτώσεων ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής ΛΟΑΤΚΙ+ ατόμων ρυθμίζεται ειδικά στο άρθρο 1460^Α ΑΚ, προκειμένου να καλυφθεί όλη η ποικιλία ζευγαριών που μπορεί να εμφανιστεί, για το οποίο βλ. αμέσως παρακάτω.

Άρθρο 6: Με το άρθρο αυτό επιλέγεται η προσθήκη νέου άρθρου 1460^Α στον ΑΚ για λόγους ορατότητας, αλλά και για λόγους ρητής αποτύπωσης της ποικιλίας των περιπτώσεων στις οποίες μπορεί να εφαρμοστεί η σχετική διάταξη. Με το άρθρο αυτό δίνεται δικαίωμα σε ομόφυλα ζευγάρια, ανδρών και γυναικών, ή σε ζευγάρια με τουλάχιστον ένα ίντερσεξ ή διεμφυλικό πρόσωπο,

τα οποία έχουν τελέσει γάμο ή έχουν συνάψει σύμφωνο συμβίωσης - διακρίνονται κατ' αυτό από τα ζευγάρια που τελούν σε ελεύθερη ένωση, κατ' άρθρο 1456 ΑΚ- να συμμετέχουν σε διαδικασία ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, και μάλιστα όπου αυτό είναι δυνατό με υποβοήθηση του ενός μέρους από το άλλο, αν όχι με προσφυγή σε τρίτο πρόσωπο. Η προσθήκη ξεχωριστού άρθρου βοηθάει και στο ότι έτσι οι όροι και οι προϋποθέσεις σε σχέση με τη συμμετοχή των νέων δικαιουμένων κατηγοριών ζευγαριών μπορούν να αποδοθούν ευκρινέστερα, ενώ περιγράφονται πλέον αναλυτικά οι διαδικαστικές πτυχές που προσιδιάζουν στις εκάστοτε περιπτώσεις (λ.χ. ποιο θα είναι το μέρος που θα υποβοηθηθεί όταν μπορεί από ένα εξ αυτών να γίνει μεταφορά ωαρίων στο άλλο ή σε τρίτο πρόσωπο, πως ακριβώς δεσμεύονται και πως συμμετέχουν στη διαδικασία ζευγάρια τα μέρη των οποίων πρέπει αναγκαστικά να προσφύγουν σε τρίτο πρόσωπο για την κυοφορία).

Άρθρο 7: με το άρθρο αυτό καθιερώνεται το νόμιμο τεκμήριο γονεϊκότητας για τα πρόσωπα που έχουν λάβει άδεια για διενέργεια ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής, ώστε η συγγένεια τους με τα τέκνα τους να στηριχθεί αποκλειστικά σε αυτό. Στην περίπτωση της παρ. 1 το ένα μέρος αποκτά συγγένεια με το τέκνο από το τεκμήριο που προβλέπεται στο νόμο, ενώ το άλλο, από την συμβολαιογραφική συναίνεσή του για την προσφυγή σε τεχνητή γονιμοποίηση κατ' άρθρο 1456 ΑΚ. Στην περίπτωση της παρ. 2 η συγγένεια ιδρύεται πάνω στην κοινή συμφωνία των μερών για την προσφυγή τους σε υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, που εν προκειμένω δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο μέσω παρένθετου τρίτου.

Άρθρο 8: εισάγονται φραστικές ή διαδικαστικές προσαρμογές της νομοθεσίας.

Άρθρο 9: με το άρθρο αυτό μεταφέρονται οι υφιστάμενες ρυθμίσεις για το σύμφωνο συμβίωσης σε ξεχωριστό κεφάλαιο του Αστικού Κώδικα, προς αναβάθμιση του θεσμού, αφού πια αποτελεί βασικό τρόπο ρύθμισης των βιοτικών σχέσεων, που αφορούν το οικογενειακό δίκαιο. Γίνονται, όμως, οι πλέον αναγκαίες προσαρμογές, όπως ορολογικές διορθώσεις, («γονεϊκότητα» αντί «πατρότητας»), αλλά και ουσιαστικές με συνέπειες για κάθε είδους ζευγάρια που ενώνονται με σύμφωνο συμβίωσης, είτε ομόφυλα είτε ετερόφυλα, όπως η επέκταση της δυνατότητας τεκνοθεσίας και ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής.

Άρθρο 10: Καταργείται η αντισυνταγματική (βλ. Ε. Κουνουγέρη-Μανωλεδάκη, ό.π., σελ. 66), προϋπόθεση αγαμίας ήδη κατά το χρόνο υποβολής της αίτησης για διόρθωση του καταχωρισμένου φύλου στο πλαίσιο της νομικής αναγνώρισης της ταυτότητας φύλου, η οποία είχε παρεισφρήσει στην παρ. 3 του άρθρου 3 του ν. 4491/2017.

Άρθρο 11: Με το άρθρο προστίθεται παρ. 3 στο άρθρο 5 του ν. 4491/2017 που αφορά τις επιπτώσεις του καταχωρισμένου φύλου στον υφιστάμενο γάμο, διαφοροποιώντας αυτές, ανάλογα με το αν πρόκειται για πολιτικό γάμο, που κατ' αρχής δεν επηρεάζεται -διατηρουμένου βέβαια του δικαιώματος αίτησης διαζυγίου για λόγους κλονισμού του γάμου, που αφήνεται στην ευχέρεια των μερών- ή αν πρόκειται για θρησκευτικό γάμο, οπότε εκεί επικρατεί το κριτήριο

αν σύμφωνα με το τυπικό και τους κανόνες του συγκεκριμένου δόγματος ή θρησκειώματος επιτρέπεται ή όχι ο γάμος μεταξύ προσώπων με το ίδιο φύλο και αν πρόκειται για την τελευταία περίπτωση τότε αυτός λύεται. Τα μέρη βέβαια μπορούν διατηρώντας μια κοινότητα αγάπης να τελέσουν αμέσως επιγενόμενα πολιτικό γάμο ή να συνάψουν σύμφωνο συμβίωσης, οπότε με την παρούσα διάταξη προβλέπεται προς διευκόλυνσή τους και για λόγους επιείκειας ότι τα δικαιώματα που απορρέουν από τη νέα αυτή σύνδεσή τους με έναν από τους παραπάνω τρόπους θεωρείται ότι ανάγονται στο χρόνο τέλεσης του γάμου που λύθηκε.

Άρθρο 12: Με τη διάταξη αυτή εισάγεται η δυνατότητα εκ μέρους των γονέων εν γένει να επιλέγουν να κάνουν χρήση των όρων «Γονέας Ι» και «Γονέας ΙΙ» αντί των όρων «μητέρα» και «πατέρας», καθώς και οι σχετικές υποχρεώσεις της διοίκησης ή τρίτων, για την αποδοχή και χρήση τους. Ρυθμίζεται περαιτέρω ειδικότερα ότι στην περίπτωση που πρόκειται για γονείς ομόφυλα ζευγάρια η χρήση από αυτά των προβλεπόμενων όρων ή των όρων που επιλέγουν κατά τα ανωτέρω μπορεί να γίνεται έτσι ώστε αν το ένα μέρος επιλέγει τον έναν εξ αυτών να μην εμποδίζεται το άλλο μέρος του ίδιου φύλου επίσης να επιλέγει τον ίδιο όρο με τον οποίο θα αποδίδεται η σχέση γονεϊκότητας με το τέκνο του.

Άρθρο 13: Με τη διάταξη αυτή αφαιρούνται έμφυλες διατυπώσεις στο άρθρο 1557 ΑΚ όπου ρυθμίζονται τα ζητήματα κοινωνικής έρευνας που συνδέεται με τη διαδικασία της υιοθεσίας, και ήδη με την παρούσα πρόταση νόμου ορθότερα τεκνοθεσίας. Προκειμένου, περαιτέρω, να αποφευχθούν περιπτώσεις που, ενώ ο νομοθέτης θα έχει ρητά χορηγήσει το δικαίωμα τεκνοθεσίας σε ομόφυλα ζευγάρια, παγιωμένες, αναχρονιστικές αντιλήψεις θα μπορούσαν να παρεισφρήσουν σε εκθέσεις κοινωνικής υπηρεσίας και να οδηγούν σε απόρριψη της διαδικασίας, προστίθεται ειδική ρύθμιση σύμφωνα με την οποία οι ιδιότητες των γονέων που είναι σχετικές με το φύλο, τα χαρακτηριστικά του φύλου, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη φυλή, τη γλώσσα, τη θρησκεία, τις πολιτικές ή άλλες πεποιθήσεις, την εθνική ή κοινωνική προέλευση δεν αποτελούν αποδεκτά κριτήρια στην έκθεση που συντάσσεται σχετικά με το συμφέρον του τέκνου.

Άρθρο 14: Με την παρούσα διάταξη εισάγεται ρύθμιση με την οποία παρέχεται εξουσιοδότηση σε δυο μόνο υπουργούς, Εσωτερικών και Δικαιοσύνης, ώστε ο καθένας κατά το λόγο της αρμοδιότητάς του να προχωρήσει στην έκδοση των αναγκαίων κανονιστικών πράξεων προσαρμογής των δημοσίων εγγράφων, των αρχείων, των μητρώων, των ληξιαρχείων, των υπηρεσιών, καθώς και των διαδικασιών και διοικητικών πράξεων που αφορούν τους φορείς της διοίκησης και τις δικαστικές αρχές σε σχέση με ζητήματα που γεννούνται από τις ρυθμίσεις της παρούσας πρότασης νόμου.

Άρθρο 15: Στο άρθρο αυτό περιλαμβάνονται μεταβατικές ή καταργούμενες διατάξεις. Από αυτές σημαντικότερες είναι οι εξής ρυθμίσεις: αφενός η επέκταση των δικαιωμάτων που παρέχονται με τον παρόντα νόμο (τεκνοθεσία, ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή) και σε ήδη υφιστάμενα σύμφωνα συμβίωσης και αφετέρου σε σχέση με τέκνο που γεννήθηκε μετά από

διαδικασία ιατρικώς υποβοηθούμενης αναπαραγωγής από άγαμο πρόσωπο, (γυναίκες άγαμες, άντρες μόνοι με παρένθετη στο εξωτερικό), προβλέπεται ξεχωριστή ειδική διαδικασία εκούσιας αναγνώρισής του από το πρόσωπο ίδιου φύλου με το οποίο τελεί γάμο ή συνάπτει σύμφωνο συμβίωσης ο γονέας του, ή ακόμα και μετά τη λύση του γάμου, συμφώνου συμβίωσης ή της συμβιωτικής σχέσης, με τη προϋπόθεση της συναίνεσης του αρχικώς καταχωρηθέντος γονέα. Η διάταξη αποσκοπεί στην αποκατάσταση της διαμορφωθείσας κατάστασης κατά το διάστημα που δεν επιτρεπόταν στην Ελλάδα ο γάμος ζευγαριών του ίδιου φύλου, αλλά άτυπα διαμορφώνονταν οικογένειες με κοινό βίο στις οποίες εμφανιζόταν νομικά μόνο το ένα γονεϊκό μέρος, ενώ το άλλο παρέμενε αφανές. Η διάταξη προσαρμόζεται μόνο στα άγαμα πρόσωπα που έχουν αποκτήσει τέκνο με προσφυγή σε ιατρικώς υποβοηθούμενη αναπαραγωγή, καθότι στις άλλες περιπτώσεις που έχει λάβει χώρα αυτή, υφίσταται νομικά έτερο γονεϊκό μέρος. Ομοίως με το τελευταίο εδάφιο διορθώνεται το έως σήμερα νομικό παράδοξο της δήλωσης της παρένθετης μητέρας ως γονέα στις ληξιαρχικές καταχωρήσεις, με την δυνατότητα δικαστικής αναπλήρωσης της συναίνεσης αυτής με τη διαδικασία του άρθρου 1552 ΑΚ.